

Kritik mot en psykiatrisk vårdinrättning angående hanteringen av frågor om besök hos en patient som vårdades enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, m.m.

Anmälningar

I anmälningar till JO framförde AA klagomål mot Rättspsykiatriska kliniken i Säter, Landstinget Dalarna. Han anförde bl.a. följande.

Han ansökte den 3 oktober 2008 om ”bevakad permission” i fyra timmar för att besöka sin familj i Borlänge. Överläkaren BB uppgav att denna fråga lämpligen skulle ställas till länsrätten. Länsrätten tog dock inte upp ansökan till prövning. – Den 8 oktober 2008 begärde han att få träffa sin flickvän för att de skulle kunna gifta sig i besöksrummet på kliniken. BB nekade honom detta utan motivering. Trots att han begärde det fick han inte något skriftligt beslut. – Hans bror ringde till kliniken den 29 oktober 2008 för att boka in ett besök hos honom. Senare samma dag kallade överläkaren CC in honom till sitt kontor för ”samtal” och meddelade att hans bror inte längre fick besöka honom på kliniken. När han begärde att få ett skriftligt beslut i saken svarade CC att han skulle utfärda ett besöksförbud. Den 18 november 2008 hade han dock fortfarande inte fått något sådant.

Utredning m.m.

Inledningsvis inhämtade JO kopia av vissa handlingar, bl.a. delar av AA:s journal, från Rättspsykiatriska kliniken i Säter.

Landstingsstyrelsen, Landstinget Dalarna, anmodades därefter att göra en utredning och yttra sig över AA:s klagomål till JO såvitt avsåg de frågor som tagits upp under rubriken ”Anmälningar”. Remissvaret skulle även allmänt belysa Rättspsykiatriska kliniken i Säter rutiner när det gällde bl.a. beslut om besöksinskränkningar.

AA gav därefter in ett antal skrivelser till JO och framförde ytterligare klagomål mot kliniken. Han anförde bl.a. följande. Den 1, 2 och 3 december 2008 ringde hans flickvän till kliniken för att boka in ett besök hos honom. Hon nekades detta. När han begärde att få ett skriftligt avslagsbeslut fick han kopia av en journalanteckning och debiterades en avgift om 6 kr. Till skrivelserna hade AA fogat en kvittens utfärdad den 4 december 2008.

Vissa av AA:s skrivelser översändes till landstingsstyrelsen med uppgift om att även dessa handlingar skulle beaktas vid besvarandet av remissen.

AA gav in kopia av en handling. I landstingsstyrelsens remissvar anfördes bl.a. följande.

Vad gäller frågan om besöksinskränkningar samt beslut i samband därmed hänvisas till vad som anförts i utredningen av överläkare CC. Av utredningen framgår att patienten felaktigt debiterats 6 kr för att utfä kopia av beslut avseende besöksinskränkning. Avgiften har numera återbetalats.

Till remissvaret hade bl.a. ett yttrande från överläkaren CC fogats. I yttrandet anfördes bl.a. följande.

Patienten önskar 2008-09-11 att få besök av sin flickvän DD. Avdelningspersonal försöker resonera med patienten om att det kanske inte är lämpligt med besök i nuläget. Patienten håller dock fast vid sitt önskemål varför undertecknad fattar beslut om besöksförbud för DD enligt § 3 lag om besöksinskränkning vid viss tvångsvård. Var god se bifogad kopia på daganteckning 200809-11 (*bilagan här utelämnad; JO:s anm.*). Lämnar besvärshänvisning tillpatienten och får även skriftlig kopia på denna anteckning. Patienten överklagar detta beslut till länsrätten som i mål nr 2324-08 den 23 september 2008avgör att det saknas skäl att ändra beslutet om besöksförbud. Kammarrätten beslutar 2009-11-12 ej att bevilja prövningstillstånd varför länsrättens avgörande stod fast. Patienten ingår senare under vårdtiden giftermål med DD.

DD önskar härefter att boka besök till patienten. Personal hänvisar till tidigare besöksförbud. Undertecknad har nytt samtal med patienten 2008-12-03 där han önskar besök av DD. Undertecknad bedömer att det fortfarande med tanke på vårdens bedrivande är indicerat med besöksförbud varför undertecknad avslår patientens anmodan. Var god se bifogad journalanteckning 2008-12-03 (*bilagan här utelämnad; JO:s anm.*). Patienten överklagar detta besöksförbud till länsrätt som vid förhandling 2009-01-15 beslutar att upphäva beslutet om besöksförbud.

Beslut om besöksinskränkning är en åtgärd som fattas ytterst sällsynt. Under de 15 år undertecknad har tjänstgjort vid Rättspsykiatriska kliniken i Säter har ett sådant beslut fattats vid uppskattningsvis fyra tillfällen. Det övriga rättspsykiatriska klientelet har erfarenhetsmässigt mycket dålig social förankring och få sociala kontakter. Kontakter med anhöriga är som oftast en tillgång och uppmuntras av oss. Endast i sällsynta fall när sådana kontakter bedöms inverka menligt på vården kan besöksinskränkningar tillgripas.

Slutligen angående patientens anmälan om avgift för journalkopior kan vi meddela att landstingets policy är att avgift för kopia av journalhandlingar skall ersättning utgå med 6:- kronor per kopia. Undertecknad har dock gjort bedömningen att det inte var rimligt att patienten skulle betala för att få ut kopia på beslut varför patienten innan undertecknad fick efterremiss har fått återbetalt dessa avgifter. Detta är också i linje med landstingsjurist EE:s uppfattning som vi har fått meddelat.

Föredraganden inhämtade per telefon muntliga upplysningar från CC.

AA bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaret.

JO inhämtade kopia av Länsrättens i Dalarnas län dom den 21 januari 2009 i mål nr 3198-08.

I ett beslut den 3 mars 2010 anförde JO André bl.a. följande.

Bedömning

Hantering av en ansökan om "bevakad permission"

I 17 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård [LPT], till vilken bestämmelse 6 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård [LRV] hänvisar, anges bl.a. att frågor om behandlingen av en patient under vårdtiden ytterst avgörs av chefsöverläkaren.

Enligt 25 § LPT får chefsöverläkaren ge en patient tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område. I 9 § LRV finns motsvarande bestämmelser för patienter som genomgår rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning. Beträffande patient som genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning prövas, enligt 10 § LRV, frågan om tillstånd att under en viss del av vårdtiden vistas utanför sjukvårdsinrättningens område av länsrätten efter ansökan av chefsöverläkaren eller patienten.

Bestämmelserna i 25 § LPT och 9–10 §§ LRV reglerar endast de situationer när patienter vistas utanför sjukvårdsinrättningens område på egen hand, dvs. utan medföljande vårdpersonal. Det finns inte inom den psykiatriska tvångsvården någon motsvarighet till kriminalvårdens bevakade permissioner (jfr 32 § tredje stycket lagen [1974:203] om kriminalvård i anstalt). Om patienten vistas utanför sjukhusområdet tillsammans med personal är det således inte fråga om permission. Beslut om sådana utevistelser torde rent rättsligt vara att hänföra till beslut enligt 17 § LPT (6 § LRV) om behandling. Sådana beslut är inte överklagbara. Beslut om permission enligt 25 § LPT eller 9–10 §§ LRV är däremot överklagbara.

Från permission ska skiljas s.k. frigång, vilket innebär att patienten ges tillstånd att på egen hand vistas utanför vårdavdelningen men inom sjukvårdsinrättningens område. Frågor om detta faller under 18 § LPT samt 10 a § LRV.

Beslut rörande permission omfattas – till skillnad från beslut om frigång och annan utevistelse – av bestämmelsen i 25 kap. 10 § OSL om undantag från sekretess och är således alltid offentliga.

AA, som vid den aktuella tidpunkten gavs rättspsykiatrisk vård enligt 31 kap. 3 § brottsbalken med beslut om särskild utskrivningsprövning, ansökte den 3 oktober 2008 om att "inom rimlig tid" få "bevakad permission" i fyra timmar för att besöka sin familj i Borlänge.

Av en journalanteckning den 9 oktober 2008 framgår att AA hade aktualiserat frågan om han tillsammans med personal kunde få åka och hälsa på sin familj.

I en svarsskrivelse, daterad den 13 oktober 2008, anförde BB bl.a. följande.

---

4. Vidare vill du ha ett skriftligt svar på ansökan om "bevakad permission" 4 timmar för att besöka din familj – denna fråga kan du lämpligen ställa till Länsrätten men annars kommer detta att tas upp vid nästa träff högriskgruppen den 17 nov 2008.

AA vände sig till Länsrätten i Dalarnas län och yrkade länsrättens ”tillstånd och tillstyrkande gällande en bevakad permission” (länsrättens mål nr 256008). Genom beslut den 10 oktober 2008 avvisade länsrätten yrkandet om ”bevakad permission” och anförde bl.a. att en vistelse utanför vårdavdelningen i sällskap med personal inte krävde något särskilt tillstånd av länsrätten.

I förevarande fall ansökte AA om att få vistas utanför sjukhusområdet tillsammans med personal från kliniken. Det har således inte rört sig om en ansökan om permission. Frågan borde därför ytterst ha avgjorts av chefsöverläkaren vid den klinik där AA vårdades. Landstingsstyrelsen har över huvud taget inte i remissvaret berört klinikens hantering av ifrågavarande ansökan. Det har inte framkommit vad som var skälet till att AA hänvisades till länsrätten. En tänkbar förklaring är att BB felaktigt utgick från att ansökan avsåg permission enligt 10 § LRV. Av utredningen framgår inte heller hur ansökan hanterades efter länsrättens avvisningsbeslut. Det finns inte tillräckliga skäl för mig att vidta någon ytterligare utredningsåtgärd i saken. Jag utgår härvid från att man från kliniken sida – efter att ha fått del av länsrättens beslut – tog ställning till ansökan och underrättade AA om sitt ställningstagande.

Frågor rörande besöksrestriktioner

Lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård gäller beträffande besök på vårdinstitutioner och sjukvårdsinrättningar till dem som är tvångsintagna för vård enligt bl.a. LRV.

I 3 § stadgas bl.a. att om det med hänsyn till vårdens bedrivande är nödvändigt med inskränkningar av besök får huvudmannen för vårdinstitutionen eller sjukvårdsinrättningen i särskilda fall besluta om besöksrestriktioner. Ett sådant beslut kan vara generellt eller avse besök av en viss eller vissa personer. Ett beslut om besöksrestriktioner får enligt 5 § överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

I 21 § förvaltningslagen anges bl.a. följande. En sökande, klagande eller annan part ska underrättas om innehållet i det beslut varigenom myndigheten avgör ärendet, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild, om det inte är uppenbart obehövt. Om beslutet går parten emot och kan överklagas, ska han även underrättas om hur han kan överklaga det. Myndigheten bestämmer om underrättelsen ska ske muntligt, genom vanligt brev, genom delgivning eller på något annat sätt. Underrättelsen ska dock alltid ske skriftligt, om parten begär det. Denna paragraf tillämpas också när någon annan som får överklaga beslutet begär att få ta del av det.

Enligt 22 § förvaltningslagen får ett beslut överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom emot och beslutet kan överklagas.

I AA:s journal har den 11 september 2008 antecknats bl.a. följande.

BESLUT OM BESÖKSFÖRBUD till DD enligt 3 § lagen om besöksinskränkning vid viss tvångsvård. Detta beslut kan överklagas till Länsrätt. Lämnar kopia på denna anteckning till pat.

AA överklagade beslutet till Länsrätten i Dalarnas län, som genom dom den 23 september 2008 avslog överklagandet (mål nr 2324-08).

Den 8 oktober 2008 framförde AA önskemål om att få träffa DD för att de skulle kunna gifta sig i besöksrummet på kliniken. Han tilläts inte detta och något beslut enligt lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård synes inte ha fattats i saken. Jag anser att så skulle ha skett. Genom att det inte fattades ett formellt beslut, som hade kunnat överklagas till länsrätten, har AA betagits möjligheten att få frågan prövad av allmän förvaltningsdomstol. Handläggningen förtjänar kritik.

Det kan här noteras följande. AA vände sig till Länsrätten i Dalarnas län och yrkade ändring av överläkarens beslut om att inte ge tillstånd för hans flickvän att besöka honom för att de skulle kunna gifta sig. I beslut den 5 november 2008 (mål nr 2771-08) anförde länsrätten bl.a. att det inte, utöver beslutet den 11 september 2008, fanns något avgörande rörande den aktuella frågan. Länsrätten gjorde den bedömningen att AA än en gång överklagade beslutet från den 11 september 2008 och avvisade därför hans överklagande.

– I början av december 2008 begärde AA och DD att DD skulle få besöka AA. Från klinikens sida fattades ett nytt beslut om besöksrestriktioner, vilket beslut AA överklagade och Länsrätten i Dalarnas län upphävde genom dom den 21 januari 2009 (mål nr 3198-08).

AA har vidare uppgett bl.a. följande. Hans bror ringde till kliniken den 29 oktober 2008 för att boka in ett besök hos honom. Senare samma dag kallade CC in AA till sitt kontor för ”samtal” och meddelade att brodern inte längre fick besöka honom på kliniken. AA begärde att få ett skriftligt beslut i saken. Den 18 november 2008 hade han fortfarande inte fått något sådant beslut.

Av en anteckning i AA:s journal den 29 oktober 2008 framgår bl.a. följande.

Pat har önskat besök av sin broder. [– –] Bedömer därför att det är olämpligt att pat får ta emot besök av brodern då det kan vara till men för vården. BESLUTAR därför enligt lag om BESÖKSFÖRBUD vid viss tvångsvård att lägga BESÖKSFÖRBUD mot FF. Lämnar besvärs-hänvisan.

CC har uppgett att han endast informerade AA, och inte FF, om det nyss nämnda beslutet.

Som redogjorts för ovan ska en part som huvudregel underrättas om innehållet i ett beslut, om detta avser myndighetsutövning mot någon enskild. Underrättelsen ska ske skriftligt, om parten begär det. Det finns inte anledning att ifrågasätta AA:s uppgift om att han, trots begäran, inte erhöll någon skriftlig underrättelse om det aktuella beslutet. Detta är en brist i handläggningen.

Vad som har kommit fram väcker även frågor om hur en vårdinrättning bör agera gentemot en enskild som begär att få besöka en patient som vårdas enligt LPT eller LRV. Den presumtive besökaren bör naturligtvis få någon form av besked beträffande sin begäran. Det är dock inte givet att en sådan person har rätt att överklaga ett beslut om besöksrestriktioner. Frågan om vem som ska anses ha klagorätt när det gäller beslut om besöksrestriktioner behandlades särskilt i förarbetena till lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård (se prop. 1995/96:196 s. 18 f.). Det ankommer ytterst på allmän förvaltningsdomstol att ta ställning till vem eller vilka som har rätt att överklaga ett beslut om besöksrestriktioner. Mot den bakgrunden finner jag inte skäl att här göra något uttalande i saken.

Avgift för tillhandahållande av skriftligt beslut

Följande har framkommit. AA begärde att få en skriftlig underrättelse avseende det beslut om besöksinskränkning som meddelats i början av december 2008. Han tillställdes därefter kopia av den journalanteckning där det aktuella beslutet hade dokumenterats och debiterades i samband med det en avgift om 6 kr.

AA borde självfallet inte ha debiterats en avgift för den aktuella handlingen. Handläggningen förtjänar kritik. Landstinget har kommit till insikt om det felaktiga i hanteringen samt återbetalat avgiften till AA varför jag anser mig kunna lämna saken.

Den 10 juli 2008 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av LPT och LRV samt lämna förslag till ny lagstiftning på området (dir. 2008:93). Enligt direktiven ska en utgångspunkt för utredarens arbete vara att göra lagstiftningen så pedagogisk och lättillgänglig som möjligt. Utredaren ska bl.a. se över bestämmelserna i lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård och särskilt överväga om de bör föras in i den nya lagstiftning som föreslås av utredningen.

Jag behandlar i detta beslut bl.a. ett fall där patientens ansökan om att tillsammans med personal få besöka sin familj synes ha hanterats som en ansökan om permission. Det kan här tilläggas att jag vid inspektioner av vårdinrättningar där psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk tvångsvård bedrivs har uppmärksammat att det är vanligt förekommande att begreppen avseende de olika formerna av utevistelser inte används på ett korrekt sätt. Att begreppen sammanblandas och att kliniker använder egna uttryckssätt ökar risken för missförstånd och misstag vid den praktiska hanteringen, t.ex. vad gäller frågan om ett beslut är överklagbart. Det kan enligt min mening finnas anledning att, i samband med den översyn av LPT och LRV som nu sker, överväga om bestämmelserna rörande de olika formerna av utevistelser bör förtydligas. Mot den bakgrunden, och då det i förevarande ärende även har aktualiserats frågor som rör tillämpningen av lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård och klagorätt avseende beslut enligt den lagen, finner jag skäl att sända en kopia av mitt beslut till Psykiatrilagsutredningen.

Ärendet avslutas.